

**ZBIRKA GRADIŠĆANSKOHRVATSKE PISANE BAŠTINE U
KNJIŽNICI HRVATSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI:
OČUVANJE MANJINSKE BAŠTINE U NACIONALNOJ USTANOVI¹**

The Collection of Burgenland Croatian Written Heritage in the
Library of the Croatian Academy of Sciences and Arts: Preservation
of Minority Cultural Heritage in a National Institution

Zrinka Vitković

Knjižnica Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

zrinka@hazu.hr

Nataša Daničić

Knjižnica Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

ndanicic@hazu.hr

UDK / UDC **027.54(497.521.2 Zagreb)**

Stručni rad / Professional paper

Primljeno / Received: 26.11.2025.

BROJ
BIBLIOGRAFSKE
JEDINICE

530

Sažetak

Cilj. U radu je prikazan proces formiranja fizičke i virtualne *Zbirke gradišćanskohrvatske pisane baštine* Knjižnice Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, s ciljem doprinosa dosadašnjim znanjima o njezinim specijalnim knjižničnim zbirkama te čuvanju i promociji manjinske kulturne baštine.

Pristup. Opisan je proces zaprimanja i obrade darovane knjižnične građe koja je postala temeljem današnje *Zbirke gradišćanskohrvatske pisane baštine*. Predstavljena je njezina sadržajna raznolikost koja svjedoči o društvenom, kulturnom i vjerskom životu gradišćanskih Hrvata s osvrtnom na suradnju Knjižnice HAZU s gradišćanskohrvatskom zajednicom.

Rezultati. Virtualna vidljivost i fizička dostupnost *Zbirke gradišćanskohrvatske pisane baštine*, osobito kroatistima i kroatolozima, omogućit će jezična, kulturna i povijesna istraživanja važna ne samo za razumijevanje najveće hrvatske manjinske skupine, već i cjelovite povijesti Hrvata.

¹Autorice su 12. rujna 2025. godine na 6. *okruglom stolu: Zavičajni fondovi i zbirke u knjižnicama panonskog prostora* u Gradskoj knjižnici Požega *Zbirku gradišćanskohrvatske pisane baštine* predstavile izlaganjem naslova *Očuvanje manjinske baštine u nacionalnoj instituciji: primjer gradišćanskohrvatske zbirke u Knjižnici HAZU*.

Originalnost. *Zbirka gradišćanskohrvatske pisane baštine* prva je formirana gradišćanskohrvatska knjižnična zbirka u Hrvatskoj. Obradena je prema suvremenim knjižničnim pravilima, njezine bibliografske jedinice opisane su i objavljene u e-katalogu Knjižnice HAZU, a potom objedinjene u virtualnoj knjižničnoj zbirci istoga imena, dostupnoj u Digitalnoj zbirci HAZU.

Ključne riječi: gradišćanski Hrvati, Knjižnica hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, kulturna baština, specijalne knjižnične zbirke, virtualne knjižnične zbirke

Summary

Aim. The paper presents the process of forming the physical and virtual *Collection of Burgenland Croatian Written Heritage of the Library of the Croatian Academy of Sciences and Arts*, with the aim of contributing to the current knowledge of its special library collections and the preservation and promotion of cultural heritage of minority communities.

Approach. This paper describes the process of receiving and processing donated library materials that formed the basis of today's Burgenland Croatian Written Heritage Collection. It presents the diversity of the collection's contents, which testify to the social, cultural, and religious life of the Burgenland Croats, with a particular focus on the cooperation between the Academy Library and the Burgenland Croatian community.

Results. The virtual visibility and physical accessibility of the Collection of Burgenland Croatian Written Heritage, especially for Croatists and Croatologists, will enable linguistic, cultural and historical research important not only for understanding the Croatian largest minority group, but also for the entire history of Croats.

Originality. The collection of Burgenland Croatian written heritage is the first established Burgenland Croatian library collection in Croatia. It has been processed in accordance with contemporary cataloguing standards, and its bibliographic items have been catalogued and made available in the online catalogue of the Library of the Croatian Academy of Sciences and Arts and then consolidated in a virtual library collection in the Digital Collection of the Croatian Academy of Sciences and Arts.

Keywords: Burgenland Croats, cultural heritage, Library of the Croatian Academy of Sciences and Arts, special library collections, virtual library collections

1. Uvod

Zadaća Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, kao krovne znanstvene i umjetničke ustanove u Republici Hrvatskoj, briga je o hrvatskoj kulturnoj baštini i njezinoj afirmaciji u zemlji i svijetu, uključujući i veze s Hrvatima izvan matične domovine („Zakon o Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti“ 1991). Knjižnica Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, jedna od najbogatijih specijalnih knjižnica u Hrvatskoj, u svojem općeznanstvenu fondu (pretežno društveno-humanističkoga karaktera) čuva oko 400.000 jedinica knjižnične građe, među kojima brojne primjerke starih i rijetkih domaćih i stranih izdanja.² Građu nabavlja putem obveznog primjerka Akademijinih izdanja, kupnjom, zamjenom i darom koji je od samih početaka njezina poslovanja bio jedan od zastupljenijih nabavnih oblika (Vitković 2013, 85–89). Iako jezgru najvrjednijega dijela njezina fonda čini oko 10.000 svezaka građe iz privatne knjižnice Ivana Kukuljevića Sakcinskog, koju je HAZU 1868. godine otkupila, mnogi su joj hrvatski uglednici svoje privatne knjižnice darivali (Imbro Ignatijević Tkalac, Dragojlo Kušlan, Fran Kurelac, Bogoslav Šulek, Mirko Bogović, Franjo Rački, Ivan Krstitelj Tkalčić, Ivan Milčetić, Ferdinand Hauptmann, Nada Klaić, Jasmina Šakić, Drago Šiprak, Slavko Mihalić, Mirko Dražen Grmek, Josip Županov, Vladimir Gotthardi te Renata i Ivan Gotthardi-Škiljan, Nenad Trinajstić), a vrijedna donacija dopisnog člana Akademije Gradišćanca Nikole Benčića postala je temeljem današnje *Zbirke gradišćanskohrvatske pisane baštine* (Juričić 2009, 13–45; *150 godina Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* 2011, 37). U radu je prikazan proces formiranja, današnji status i promocija njezine fizičke i virtualne pojavnosti, kao primjera specijalne knjižnične zbirke u Knjižnici HAZU, uz osvrt na suradnju s gradišćanskohrvatskom zajednicom.

2. O gradišćanskim Hrvatima

Vanjske migracije Hrvata u 16. stoljeću, potaknute neprekidnim napadima Osmanlija koji su trajali stotinu godina (od pogibije hrvatske vojske na Krbavskom polju 1493. do pobjedonosne bitke s Turcima kod Siska 1593. godine), kretale su u tri osnovna pravca: na jug preko Jadrana na Apeninski poluotok, na zapad u slovenske pokrajine Kranjsku i Štajersku te najmasovnija struja na sjever u Moravsku (dio današnje Češke), Slovačku, Donju Austriju te Zapadnu Ugarsku, odnosno današnje Gradišće (njem.

² O najstarijim izdanjima u *Zbirci stare i rijetke knjige* Knjižnice HAZU vidi u: Runjak 2011.

Burgenland) koje promjenom austrijske granice 1921. godine postaje novom saveznom pokrajinom Republike Austrije (Valentić 1990, 45–46, 52, 55). Naseljavanje Hrvata u Gradišće započelo je poslije 1493., nakon turskih pustošenja Like i Krbave, ali prije 1515. godine jer su na vlastelinstvu u Željeznom (Eisenstadtu) tada već evidentirana hrvatska prezimena. Masovnije doseljavanje iz zapadne Slavonije započelo je tek 30-ih godina 16. stoljeća (Adamček 1995, 13). Hrvatski imigranti na gradišćansko područje dolaze iz hrvatskih predjela u kojima je u upotrebi bilo glagoljično, ćirilično i latinično pismo,³ dok je od dijalekata prevladavala čakavština te rubno gdjegod i štokavština i kajkavština. Takva jezična situacija odredila je cjelokupni razvoj gradišćanskohrvatskog kao regionalnog književnog jezika koji je danas spomenik, a čiji se izvorni oblik može samo naslutiti (Hadrovics 1995, 466, 482).

3. Donacija Nikole Benčića kao temelj *Zbirke gradišćanskohrvatske pisane baštine*

Kada je u pitanju brojnost, kvaliteta te raznolikost tema u hrvatskim knjigama objavljenim izvan Hrvatske, prema mišljenju Tihomila Maštrovića (2016, 171) prednjače one koje su objavili upravo gradišćanski Hrvati. Među glavnim zadacima *Hrvatskoga kulturnog društva* (njem. *Kroatischer Kulturverein im Burgenland*), krovne organizacije u Gradišću, od početka njegova djelovanja (1929.) nalazilo se izdavanje i raspačavanje knjiga i časopisa na hrvatskom jeziku, uređenje knjižnica te jačanje veza s kulturnim organizacijama u matičnoj domovini (Schlag 1995, 179–180). Nikola Benčić, istaknuti gradišćansko-hrvatski jezikoslovac i vodeći stručnjak za književnost i kulturu gradišćanskih Hrvata (Jembrih 2016a, 42-43; Neweklowsky 2016, 44-57; „Bibliografija“ 2016, 359–381),⁴ kao i jedan od glavnih organizatora gradišćanskoga Hrvatskoga kulturnog društva, svjestan činjenice da se pamćenje jednoga naroda prenosi tiskovinama, izdanja gradišćanskih Hrvata nastojao je učiniti dostupnima kako na području Gradišća, tako i matične domovine. Budući da je jedan od zadataka knjižnica,

³ Najstariji jezični spomenik gradišćanskih Hrvata posljednji je list latiničkoga tzv. *Klimpuškoga misala*, tiskana 1501. godine za ostrogonsku nadbiskupiju (1504. godine dolazi u posjed župe u Klimpuhu), na kojemu se nalaze tekstovi pisani latiničkim, ćiriličkim i glagoljičkim pismom, datirani u 1564. godinu (Benčić 1995, 248–250).

⁴ Na studiju slavistike i povijesti Sveučilišta u Beču 1963. godine doktorirao je Benčić kao prvi gradišćanski Hrvat na temu vezanu upravo uz tu manjinu (Jembrih 2016, 58–67). Dopisnim članom HAZU-a postaje 1988. godine kao jedini gradišćanski Hrvat u redovima hrvatske najvažnije znanstvene i umjetničke institucije.

osobito onih uglednih nacionalnih kao što su Knjižnica HAZU i Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, prikupljanje, obrađivanje te čuvanje i otvaranje zainteresiranoj znanstvenoj, stručnoj i široj javnosti knjižnične građe koja sadrži povijesno, duhovno i kulturno stvaralaštvo jedne nacije, nije Benčić slučajno odabrao baš ove dvije ustanove za čuvanje i promociju baštine gradišćanskih Hrvata (Maštrović 2016, 172).

U preko 160 godina svojega poslovanja, Knjižnica HAZU stekla je bogato iskustvo u zaprimanju darovane knjižnične građe. Još uvijek nema javno objavljene smjernice za postupanje s darovima koji joj pristižu, premda ima potpuno usustavljenu politiku njihova zaprimanja.⁵ Darovanje u knjižnici može biti „izazvano“, u slučaju kada željena građa u knjižnični fond pristigne na zamolbu knjižničnog osoblja upućenu pojedincu ili ustanovi. Mogu, također, postati dijelom knjižničnoga fonda i neplanirano kao „slučajni darovi“, ako u knjižnicu pristignu samom željom darivatelja (Tadić 1994, 31).⁶ Iz elektroničke i rukopisne prepiske tadašnje upraviteljice Knjižnice HAZU Dore Sečić s Nikolom Benčićem, vidljivo je da je na inicijativu darovatelja u rujnu 2001. godine, kao primjer „slučajnog dara“, realizirana prva donacija gradišćanskohrvatske knjižnične građe (Ljetopis Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 2001. 2002, 339), nakon koje je višekratno doniranje izvršeno tijekom nekoliko sljedećih godina. Darovana građa pristizala je zapakirana u kutijama s popisima uz njih. Iz tih popisa vidljivo je da je prvom prilikom Benčić poklonio 44 naslova (od kojih 32 vrijedna i rijetka izdanja s kraja 18. ili početka 19. stoljeća). Daljnjim uvidom, kako u priložene popise koji se danas čuvaju u knjižničnoj arhivi, tako i iz službenih knjižničnih izvješća objavljenih u nekoliko uzastopnih godišta *Ljetopisa Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, potvrđeno je da je u 2002. godini pristigao novi Benčićev donacijski paket te da je u računalni sustav ISIS⁷ uneseno do tada prikupljenih 147 naslova gradišćanskohrvatske građe (Ljetopis Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 2002. 2003, 352). Benčić je knjige i časopise ponovno poklanjao ili prilikom svojih posjeta Akademijinoj knjižnici ili u obliku pošiljki iz

⁵ Dosadašnje primjere zaprimanja, obrade i uvrštavanja u fond darovane građe u Knjižnici HAZU vidi u: Vitković 2013, 83–106; Vitković 2024, 66–73.

⁶ O daru kao načinu izgradnje fonda u hrvatskim knjižnicama vidi u: Tadić 1994; Hebrang Grgić 2011, 95–106; Krajna i Markulin 2011, 21–42; Kosić 2022, 9–25; Klemar Bubić i Sočo 2024, 337–351. Međunarodne preporuke za postupanje s darovima dostupne su u oba izdanja IFLA-inih smjernica: „Darovi za zbirke: smjernice za knjižnice“ 2010, 11–30; Cassell 2019.

⁷ Knjižnica HAZU u svojem se poslovanju u to vrijeme koristila UNESCO-vim programom *CDS/ISIS (Computerised Documentation Service/Integrated Set of Information Systems)*, naprednim sustavom za kreiranje pretraživih strukturiranih nenumeričkih baza podataka, dok danas svoje kompletno poslovanje provodi u *Indigo* sustavu tvrtke ArhivPRO (Juričić i Crnković 2019, 98–102, 106–111).

Gradišća tijekom 2003. godine (Ljetopis Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 2003. 2004, 374), potom 122 naslova 2004. (zbirka tada sveukupno broji 243 jedinice) (Ljetopis Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 2004. 2005, 397), ponovno 2007. te 29 naslova 2009. godine (Ljetopis Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 2009. 2010, 473), a sveukupno: 35 naslova vjerskoga sadržaja, 117 književnih djela, 8 udžbenika i čitanki za gradišćanske osnovne škole, 22 monografije gradišćanskih sela te još 36 izdanja (monografskih i periodičkih) različitog sadržaja u posljednjim pošiljkama. I nakon 2009. godine Benčić je povremeno Knjižnici HAZU poklanjao knjige, ali ne više u obliku većih pošiljki, već sporadičnih novoizdanih naslova. Uzimajući u obzir ukupan broj svezaka, Benčić je Knjižnici HAZU poklonio 295 svezaka monografskih i periodičkih izdanja te rukopisnih knjiga, kao i 2, uz građu priložena, CD-ROM-a.⁸

Ukoliko su darovatelji ugledne osobe ili su zaprimanje, obrada i čuvanje darovane građe važan doprinos očuvanju hrvatske kulturne baštine, dar je moguće zaprimiti, obraditi te pohraniti u obliku zasebne zbirke (Tadić 1994, 32). Nikola Benčić nije uvjetovao da se darovana građa čuva kao cjelina u zasebnoj knjižničnoj zbirci pohranjenoj na jedinstvenom mjestu u prostorima Knjižnice, niti da je se označi drugačijom signaturom u odnosu na ostalu knjižničnu građu. Međutim, činjenica da je Benčić dopisni član Akademije, ugledna osoba te vrsni poznavatelj gradišćanskohrvatske kulture, a pri tome donacija obuhvaća veliki broj vrijednih knjižničnih jedinica važnih za izučavanje hrvatske kulturne baštine, bila je opravdani povod za fizičko izdvajanje Benčićevih darova od ostatka fonda te formiranje specijalne gradišćanskohrvatske zbirke. Tom prilikom građa je dobila jedinstvenu signaturu s predznakom GH i raspoređena je prema Univerzalnoj decimalnoj klasifikaciji (UDK), sustavno organiziranom i međunarodno standardiziranom klasifikacijskom sustavu koji omogućuje pregledan, logičan i dosljedan smještaj prema tematskim područjima. Međutim, nije bila označena *exlibrisom*, kako je to učinjeno po primitku recentnijih donacija (npr. obitelji Trinajstić ili donacije Gotthardi-Škiljan) jer tada Knjižnica HAZU nije još imala uvedenu takvu praksu.⁹ Iz knjižničnih izvješća u nekoliko godišta *Ljetopisa HAZU* razlučuje se da je gradišćanskohrvatska zbirka

⁸ Dio podataka o Benčićevoj donaciji vidi i u: Maštović 2016, 172–173.

⁹ Vidi sliku *ex librisa* obitelji Gotthardi-Škiljan te obitelji Trinajstić koje je Knjižnica HAZU izradila za potrebe obilježavanja darovane građe u: Vitković 2013, 98; Vitković 2024, 70.

prvotno 2002. godine nazvana *Zbirkom hrvatskih knjiga iz Gradišća* (Ljetopis Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 2002. 2003, 352), mijenja potom ime 2004. u *Zbirku gradišćanske književne baštine* (Ljetopis Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 2004. 2005, 397), da bi nadišavši pojam „književne baštine“, budući da nije sadržavala samo literarna djela, konačno dobila današnje ime.

4. O Zbirci gradišćanskohrvatske pisane baštine i njezinoj promociji

Odmah po donošenju odluke o internim smjernicama za daljnje popunjavanje *Zbirke gradišćanskohrvatske pisane baštine*, za početak je iz općeg knjižničnog fonda izdvojena sva gradišćanskohrvatska građa koju je Knjižnica HAZU već prije pribavila drugim nabavnim kanalima, nakon čega je dobila novu spremišnu signaturu (GH) te je pridružena ostalim jedinicama dotad samo „Benčićeve zbirke“. Tako su npr. iz Zbirke stare i rijetke građe, u koju su još 1868. godine stigli kupnjom privatne knjižnice Ivana Kukuljevića Sakcinskog, u gradišćansku zbirku prebačena dva katekizma koje je za potrebe gradišćanskih Hrvata složio svećenik Matijaš (Mathias) Laab (1746. – 1823.): tzv. „mali katekizam“ naslova *Kratka summa velikoga obcsinszkoga katekizmus: za ucsnyu mlaje družsine gornjih ug'rski Horvatov* (Budim, 1814.) i *Veliki obcsinszki katekizmus: za gornje ugrszke Horvate* (Budim, oko 1820.) (Kukuljević Sakcinski 1867, 3; Daničić, Mašina i Runjak 2017, 47-64; Jakić 1962, 145–170).

U bazičnu „Benčićevu zbirku“ nastavili su pristizati novi naslovi nabavljeni, kako darom drugih pojedinih gradišćanskih darovatelja, tako i kupovinom ili razmjenom s gradišćanskim ustanovama. Uz Nikolu Benčića, Knjižnica HAZU ostvarila je uspješnu suradnju s još nekoliko uglednih Gradišćanaca: Stefanom Zvonarichem, Štefanom Geošićem i Petrom Tyranom. Iz knjižnične arhivske dokumentacije treba izdvojiti podatak o jednoj većoj donacijskoj pošiljci Stefana Zvonaricha iz Velikoga Borištofa (njem. Grosswarasdorf) u svibnju 2011. godine, kada je u knjižnični fond pristiglo ukupno 66 svezaka *Kalendara Gradišće* (1946. – 2011.) (Runjak i Daničić 2021, 201). Suradnja Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, a posljedično i njezine Knjižnice, ostvarena je i s gradišćanskim Hrvatskim kulturnim društvom. O tome svjedoči prvi službeni susret 9. listopada 2008. godine u Željeznom Akademijina izaslanstva i rukovodstva Hrvatskoga kulturnog društva prilikom kojega su domaćini svoje goste upoznali s problemima i teškoćama s kojima se gradišćanski Hrvati suočavaju, osobito kad je u pitanju očuvanje

hrvatskoga jezika, na što su predstavnici „Akademijina vrha“ obećali pružiti pomoć te predložiti nadležnim tijelima u Hrvatskoj veći angažman u rješavanju prepreka na koje nailaze. Zaključno je dogovoreno da će Akademija Knjižnici HKD-a redovno slati svoja izdanja i ostale raspoložive knjige, čime je ustanovljena razmjena knjiga između ovih dviju ustanova, a koju za Akademiju obavlja njezina Knjižnica koja je na taj način od samih početaka svojega poslovanja nabavljala velik broj naslova za svoj fond (*Ljetopis Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 2008. 2009.*, 106).

Tamara Runjak i Nataša Daničić prve su objavile katalog *Zbirke gradišćanskohrvatske pisane baštine* (2021, 209–244), skraćenog kataložnog opisa, po abecednom redu autora te s dodanim predmetnim kazalom radi lakšeg pronalaženja i uvida u brojčanu zastupljenost određenih tema. Iz njega je vidljivo da je u tome trenutku fizička *Zbirka gradišćanskohrvatske pisane baštine* sadržavala ukupno 332 naslova, od čega 7 periodičkih (6 časopisa i 1 novine). Iste 2021. godine oformljena je u Digitalnoj zbirci HAZU i virtualna *Zbirka gradišćanskohrvatske pisane baštine*¹⁰ koja danas objedinjuje bibliografske zapise svih knjižničnih jedinica koje se nalaze u fizičkoj gradišćanskoj zbirci. U njoj je trenutno pretraživo ukupno 360 bibliografskih zapisa koji opisuju monografsku i periodičku građu gradišćanskohrvatske tematike objavljene pretežno u Austriji (Željezo, Graz, Beč), Mađarskoj, Slovačkoj te Hrvatskoj (Zagreb), pisanu gradišćanskohrvatskim, standardnim hrvatskim, njemačkim, mađarskim i slovačkim jezikom: 344 monografska izdanja, 9 periodičkih (od čega 8 časopisa i 1 novine), 2 rukopisne knjige (kodeksi) i 4 članka iz Akademijinih periodičkih izdanja i jednoga zbornika radova u njezinu izdanju (za koja se u formalnoj obradi provodi obavezno i analitička). Obuhvaćena su djela koja okupljaju ukupno 150 autorskih, 37 uredničkih, 19 sabiračkih, 15 prevoditeljskih, 10 priređivačkih i 8 ilustratorskih uloga. Prema broju publikacija u kojima vrše neku od navedenih uloga najzastupljeniji agenti jesu redom: Nikola Benčić (17), Ignac Horvat (12), Augustin Blazović (10), Leo Stubić (9), Robert Hajszan (9), Martin Zirković (9), Ivan Čuković (7), Martin Meršić ml. (7), Anton Leopold (7), Ana Šoretić (7), Jožef Ficko (7). Građa je najčešće stručno kategorizirana s pomoću oznaka: 821.163.42-1 – Hrvatsko pjesništvo (61), 27-534.35 – Molitve (25), 27-282.5 – Molitvenici (24), 821.163.42-1::398 – Hrvatsko usmeno pjesništvo (24), 821.163.42-32 – Hrvatska pripovijetka (22), 784.4 – Narodni napjevi (19),

¹⁰ Gradišćanskohrvatska virtualna zbirka dostupna je na: <https://dizbi.hazu.hr/?pc=i&id=1999074>.

09(=163.42)"18/19" – Hrvatske rijetke knjige 19. i 20. st. (15), 94(=163.42) – Povijest Hrvata (13), 39::78 – Etnomuzikologija (11) te 09(=163.42)"18" – Hrvatske rijetke knjige 19. st. (11). Prva je to formirana zbirka gradišćanskohrvatske građe u Hrvatskoj čija je građa obrađena prema suvremenim knjižničnim pravilima: opisana u bibliografskim zapisima objavljenima najprije u e-katalogu knjižnice, a potom i objedinjenima te predstavljenima u virtualnoj knjižničnoj zbirci istoga imena (Runjak i Daničić 2021, 203, 205). Sva građa ove zbirke u potpunosti je dostupna korisnicima Knjižnice HAZU, kako za upotrebu u čitaonici (referentna literatura ili stara i rijetka knjiga), tako i za posudbu (novija izdanja). Zbirka nije omeđena jer se očekuje njezin daljnji rast u skladu s izdavačkom djelatnošću gradišćanskih i domaćih ustanova koje sudjeluju u izučavanju, zaštiti i promociji gradišćanskohrvatske baštine. Potaknut već oformljenom *Zbirkom gradišćanskohrvatske pisane baštine* u Knjižnici HAZU, Tihomil Maštrović, tadašnji ravnatelj Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, pokreće 2010. godine oformljivanje *Zbirke knjiga gradišćanskih Hrvata* u svojoj ustanovi (Maštrović 2016, 174-175).¹¹ Pritom ističe da zbirke gradišćanskohrvatskih knjiga u „dvije najvažnije hrvatske kulturne institucije“ zajedno tvore „novu osjećajnost vezanu uz gradišćanskohrvatsku granu hrvatskoga nacionalnog bića u 21. stoljeću“ (Maštrović 2016, 171).

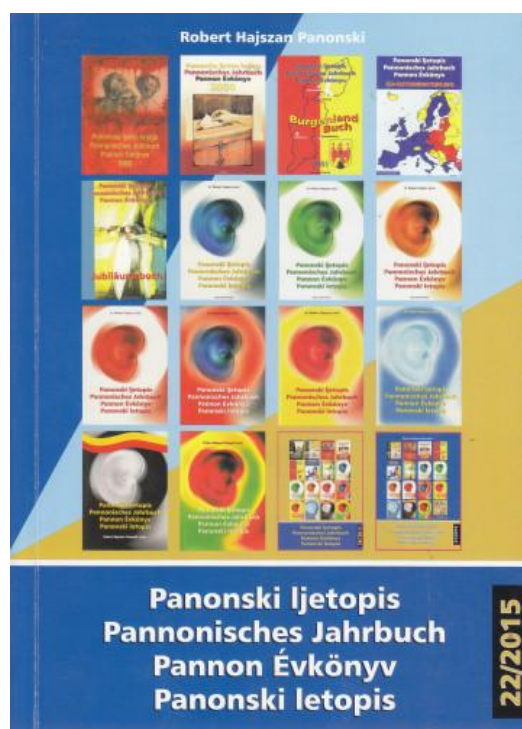
Zbirka gradišćanskohrvatske pisane baštine sadržajno je vrlo raznolika te obuhvaća djela koja svjedoče o jezičnoj, kulturnoj i povijesnoj baštini gradišćanskih Hrvata: liturgijske knjige (misali, lekcionari, evanđelistari, molitve vjernika), izdanja vjerskoga sadržaja (povijest Katoličke Crkve, povijest Crkve u Hrvata i pojedinih gradišćanskih župa, hagiografska i pastoralna izdanja, molitvenici i Biblijska izdanja), građu za jezično obrazovanje (gramatike, rječnici, udžbenici, čitanke), djela gradišćanskohrvatske književnosti svih žanrova (igrokazi, romani i pripovijetke, među kojima prijevodi značajnih djela hrvatske i svjetske književnosti na gradišćanskohrvatski jezik), školske udžbenike (koji svjedoče o važnosti dvojezičnoga školstva u Gradišću, ne samo za jezično, nego i za kulturno te političko pitanje očuvanja identiteta hrvatskoga naroda u Gradišću) te zavičajne monografije (slika 1) s raznim temama iz povijesti lokalnoga stanovništva (Velikoga i Maloga Borištofa, Neudorfa, Neubergera, Schandorfa, Šoprona, Petrova sela i

¹¹ Zbirka se sastoji od gradišćanskohrvatskih izdanja koje je darovao Hrvatski državni arhiv, a kojemu je ista prethodno donirao Gradišćanac Stefan Zvonarich, zajedno s građom iste provenijencije koje je NSK u svojem fondu već posjedovala: ukupno 846 knjižničnih jedinica u trenutku objave tiskana kataloga (Maštrović 2016, 174; *Katalog Zbirke knjiga gradišćanskih Hrvata Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu* 2010).

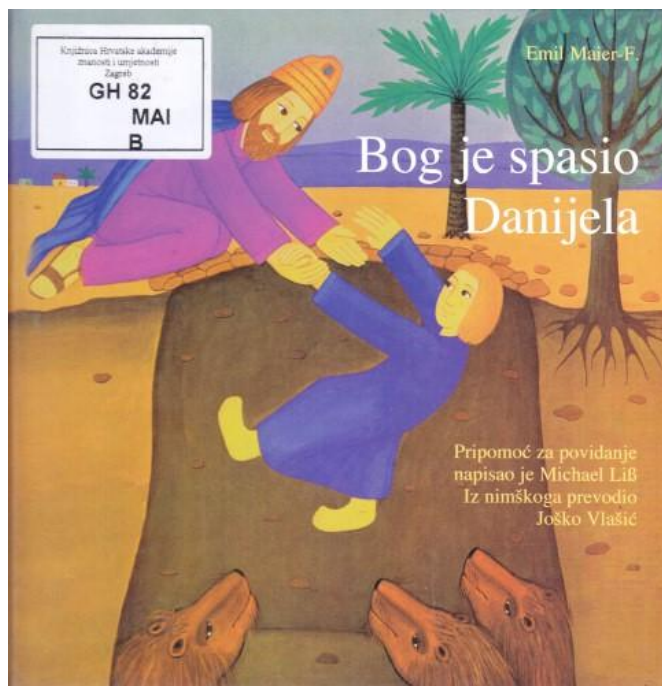
drugih) (Runjak i Daničić 2021, 204). U zbirci se nalaze i periodička izdanja: časopisi (*Naša budućnost*, *Pannonisches Jahrbuch = Panonski ljetopis* (slika 2), novine (*Hrvatske novine*) te kalendari (*Gradišće*, *Naša domovina*, *Kalendar Svete Familije*). Vrijedna je i građa objavljena za potrebe formalnog i vjerskog odgoja i obrazovanja gradišćanske djece (dječja izdanja Biblije (slika 3), školski udžbenici (slika 4) i čitanke, vjeronaučni udžbenici, dječja književnost prevedena na gradišćanskohrvatski jezik: npr. *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* Ivane Brlić-Mažuranić), a na osobit način stara i rijetka izdanja (npr. *Evangyelye z-episztolami na sze nedilye, i szvetke szega leta z-popiszanum mukum goszpodina nassega Isussa Kristussa*, Šopron, 1841.), različita izdanja Biblije (jednosveščane ili zasebna izdanja Staroga i Novoga zavjeta), pjesmarice s narodnim gradišćanskohrvatskim pjesmama (slika 5), odnosno jačkama (*Jačke ili narodne pësme prostoga i neprostoga puka hrvatskoga po župah šoprunskoj, mošonjskoj i želěznoj na Ugrih* (Zagreb, 1871.), koje je sakupio Fran Kurelac te *Kerštjansko-katoličanski crikveni jačkar* (Győr, 1901.), s notnim zapisima koji su sastavili Mihovil Naković i Martin Borenić) te molitvenici koji na svojim predlistovima sadrže *exlibrise* ili rukopisne zapise prijašnjih vlasnika koji predstavljaju izvorne spomenike govornog jezika gradišćanskih Hrvata. U molitveniku naslova *Novi duhovni venac bl. div. Marije* (priredio Mihovilj Naković, Željezno, 1889.) (slika 6) zapisano je tako: „Ove knjige mene szlisu Berzsényi Tereziu pack ki ove knyige najde neka je poverne najzat pak ko ne knyige budu ond kadja umrem ki one knyige bude imal neka sze izpomene izs nji Berzsényi Terez“ (slika 7). Izdvojiti treba i tiskani molitvenik *Vsakidanja hrana kršćansko-katoličanske duše: naredne molitve i hasnoviti nauki za vsakorjačke prilike kršćanskoga žitka* (priredio Ivan Čuković, Gradci, 1898.), bogato ukrašena kožnog uveza s metalnom kopčom, na čijemu je predlistu rukom zapisano: „Iz Velike Narde Kraitsok Elizabet Hisna Nr. 59, kuplene 1898.“. Zbirka sadrži i dvije rukopisne knjige: molitvenik *Novo Marianszko czvetje aliti pobozsne molitve molechemu kerscheniku va ruke dane, i z-novimi jacskami poveksane* (1873?) (slika 8), prijepis sadržaja 3. tiskanog izdanja molitvenika, i *Szveto pizmó*, knjižicu s djelomičnim prijepisom Biblije (svega 44 stranice) Katarine Viktor (Runjak i Daničić 2021, 205–206).

Slika 1. Zavičajna monografija 900 Jahre/ljet: Nowendorf/Neudorf/Újfalu/Novo Selo

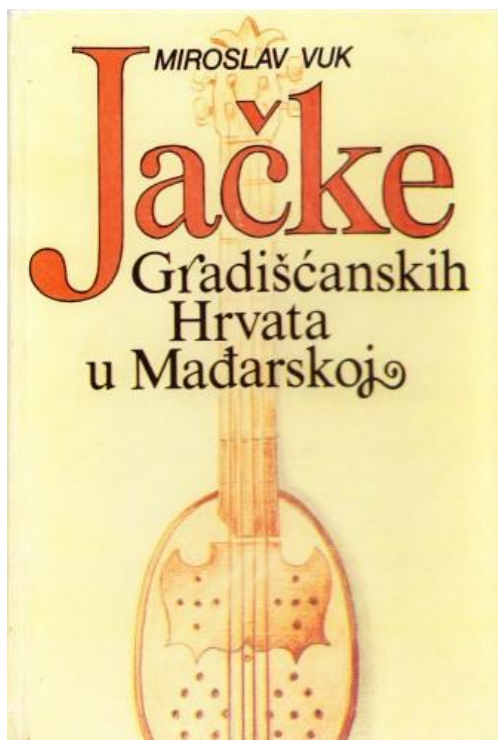
Slika 2. Svezak časopisa Pannonisches Jahrbuch = Panonski ljetopis

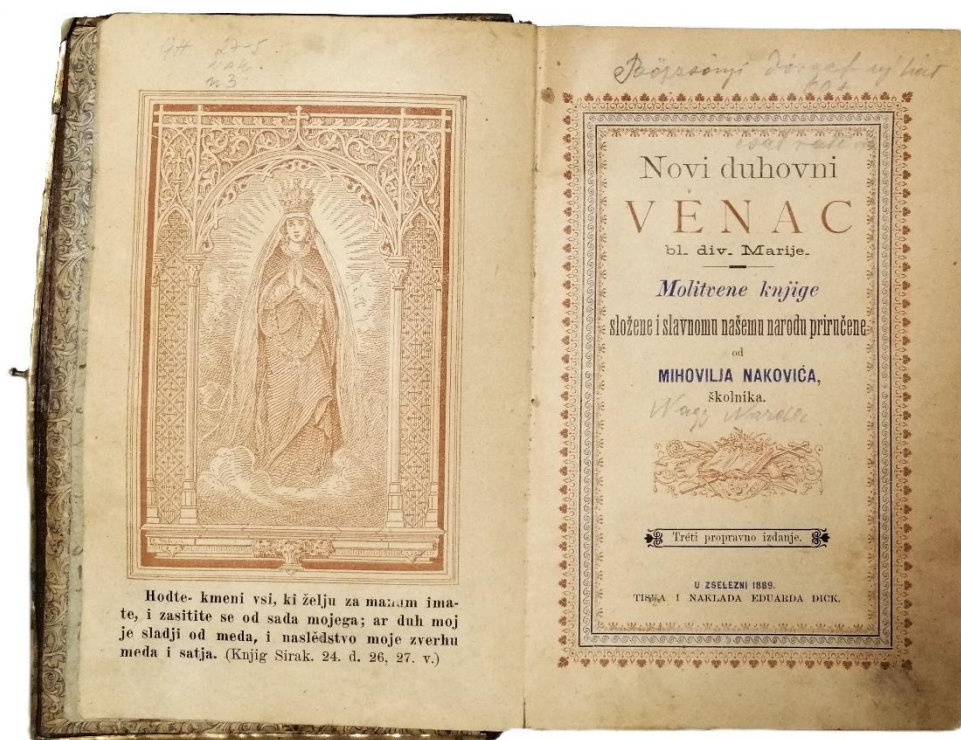
Slika 3. Dječje izdanje biblijske priče Bog je spasio Danijela

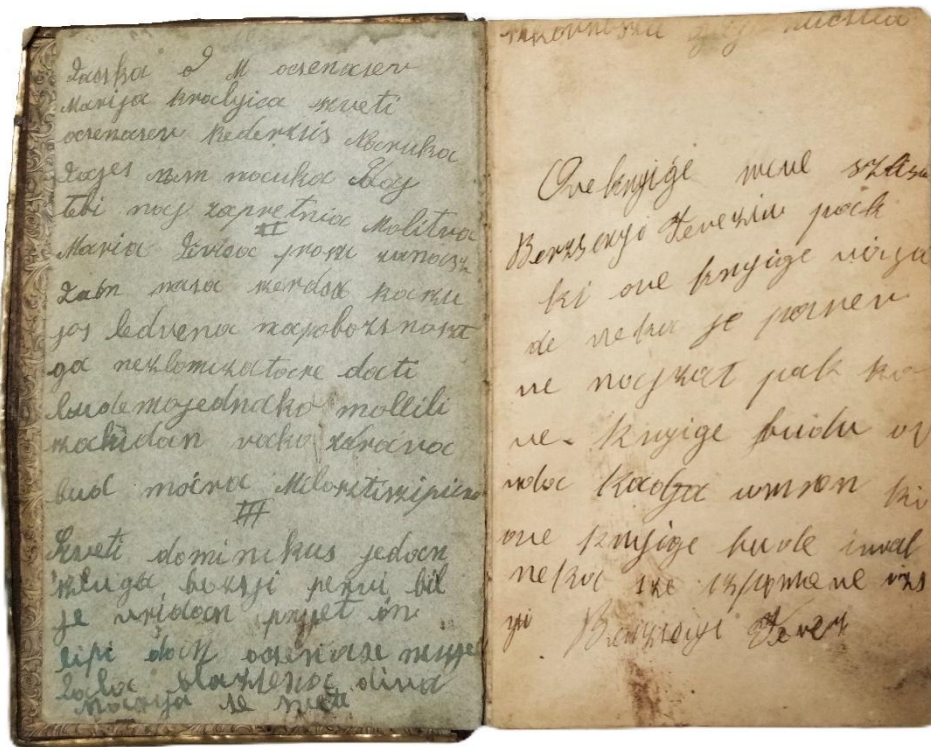
Slika 4. Udžbenik Naš materinski jezik: 1. razred

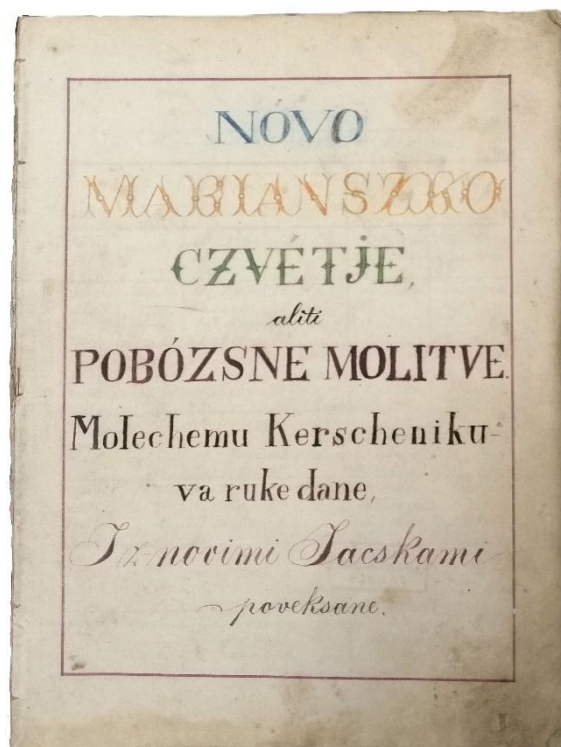
Slika 5. Zbirka *Jacke Gradišćanskih Hrvata u Mađarskoj*

Slika 6. *Molitvenik Novi duhovni venac bl. div. Marije*

Slika 7. Zapis iz molitvenika Novi duhovni venac bl. div. Marije

Slika 8. Rukopisni molitvenik Novo Marianszko czvetje

5. Zaključno o budućim nastojanjima

Virtualna *Zbirka gradišćanskohrvatske pisane baštine*, dostupna u Digitalnoj zbirci HAZU (DiZbi), objedinjuje bibliografske opise fizičkih gradišćanskohrvatskih monografskih i periodičkih izdanja koja se čuvaju u fondu Knjižnice HAZU: raznovrsnih novijih te vrijednih starih i rijetkih primjeraka knjižnične građe koja predstavlja kroniku društvenog, kulturnog i vjerskog života te nasljeđa Hrvata u Gradišću: liturgijske knjige, izdanja vjerskoga sadržaja, građa za jezično obrazovanje, djela gradišćanskohrvatske književnosti svih žanrova, građa namijenjena formalnom i vjerskom odgoju i obrazovanju gradišćanske djece, zavičajne monografije, različiti časopisi, novine, kalendari, zbirke s narodnim pjesmama (jačkama), molitvenici i rukopisne knjige. Virtualna vidljivost i fizička dostupnost ove bogate manjinske zbirke, osobito kroatistima i kroatolozima, omogućit će jezična, kulturna i povijesna istraživanja najveće hrvatske manjinske skupine, važna za razumijevanje cjelovite povijesti Hrvata.

Zbirka gradišćanskohrvatske pisane baštine ni u svojoj fizičkoj, a ni u virtualnoj pojavnosti, nije zaokružena zbirka, već je otvorena za svoj daljnji rast, dokle god bude gradišćanskih Hrvata i njihove izdavačke djelatnosti. Svjesna svoje važne baštinske uloge, Knjižnica HAZU nastoji širiti brigu o hrvatskoj kulturnoj baštini oformljujući i nove specijalne knjižnične zbirke građe koja je rezultat izdavačke djelatnosti ostalih hrvatskih manjinskih skupina u dijaspori. Tako je nedavno formirana i *Zbirka moliških Hrvata* koja okuplja monografska i periodička izdanja najmanje hrvatske manjinske skupine čiji su preci krajem 15. i početkom 16. stoljeća prebjegli iz Podbiokovlja i Makarskog primorja, naselivši zaseoke u južnotalijanskoj pokrajini Molise.

Literatura

Adamček, Josip. 1995. „Iseljavanje Hrvata u austrijsko-ugarski granični prostor u 16. stoljeću.“ U *Povijest i kultura gradišćanskih Hrvata*, uredio Ivan Kampuš, 13–30. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

Benčić, Nikola. 1995. „Pismo i književnost.“ U *Povijest i kultura gradišćanskih Hrvata*, uredio Ivan Kampuš, 248–276. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

Cassell, Kay Ann, Sharon Johnson, Judith Mansfield, Sha Li Zhang, Jérôme Fronty, Elena Kolgushkina, Denise Koufogiannakis, Franziska Wein, Beacher Wiggins i Lynn Wiley. 2019. *Gifts for the Collections: Guidelines for Libraries*. Den Haag: International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA).

https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/acquisition-collection-development/publications/gift_guide_2019_edition.pdf

Daničić, Nataša, Dina Mašina i Tamara Runjak. 2017. „Izložba Ostavština Ivana Kukuljevića Sakcinskog iz Arhiva i Knjižnice Hrvatske Akademije znanosti i umjetnosti.” *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 60, no. 1: 47–64.

<https://hrcak.srce.hr/189111>

Hadrovics, László. 1995. „Povijest gradišćansko-hrvatskoga književnog jezika.” U *Povijest i kultura gradišćanskih Hrvata*, uredio Ivan Kampuš, 465–485. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

Hebrang Grgić, Ivana. 2011. „Dar kao način izgradnje zbirke u hrvatskim narodnim knjižnicama.” *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 54, no. 3: 95–106.

<https://hrcak.srce.hr/80105>

Jakić, Tomislav. 1962. „O postanku i sastavu biblioteke Ivana Kukuljevića.” *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 324: 145–170.

Jembrih, Alojzije. 2016. „Benčićev doprinos poznavanju života i djela Mate Meršića Miloradića.” U *Zbornik o Nikoli Benčiću: život u službi znanosti i gradišćanskih Hrvatov*, uredio Petar Tyran, 58–67. Eisenstadt = Željezno: Hrvatsko štamparsko društvo.

Jembrih, Alojzije. 2016. „Nikola Benčić i njegova važnost za gradišćanske Hrvate.” U *Zbornik o Nikoli Benčiću: život u službi znanosti i gradišćanskih Hrvatov*, uredio Petar Tyran, 41–43. Eisenstadt = Željezno: Hrvatsko štamparsko društvo.

Juričić, Vedrana i Kristijan Crnković. 2019. „Jedinstvena platforma za kataloge i digitalne zbirke u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti.” U *Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture. Inkluzija i interdisciplinarnost u AKM zajednici*, uredile Vesna Hodak et al., 95–114. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.

Juričić, Vedrana. 2009. „Kronologija rada Akademijine Knjižnice.” U *Knjižnica Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti 1867. – 2009.*, uredio Slobodan Kaštela, 13–45. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.

Katalog Zbirke knjiga gradišćanskih Hrvata Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. 2010. Uredili Željka Lovrenčić i Lobel Machala. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu.

Klemar Bubić, Blaženka i Jasmina Sočo. 2024. „Uloga darova u izgradnji fonda Knjižnice Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.” *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 67, no. 3: 337–351.

<https://hrcak.srce.hr/324097>

Kosić, Sanja. 2022. „Darovana građa u knjižničnom fondu Sveučilišne knjižnice Rijeka 2017. – 2021.” *Knjižničar/Knjižničarka: časopis Knjižničarskog društva Rijeka* 13: 9–25.

<https://hrcak.srce.hr/294539>

Krajna, Tamara i Helena Markulin. 2011. „Nabava knjižnične građe u visokoškolskim knjižnicama.” *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 54, no. 3: 21–42.

<https://hrcak.srce.hr/80101>

Kukuljević Sakcinski, Ivan. 1867. *Jugoslavenska knjižnica Ivana Kukuljevića Sakcinskoga*. Zagreb: Knjigotiskarna Dragutina Albrechta.

Ljetopis Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 2001. 2002. Uredio Andrija Kaštelan. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.

<https://dizbi.hazu.hr/?pr=i&id=176226>

Ljetopis Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 2002. 2003. Uredio Andrija Kaštelan. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.

<https://dizbi.hazu.hr/?pr=i&id=176239>

Ljetopis Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 2003. 2004. Uredio Andrija Kaštelan. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.

<https://dizbi.hazu.hr/?pr=i&id=176305>

Ljetopis Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 2004. 2005. Uredio Slavko Cvetnić. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.

<https://dizbi.hazu.hr/?pr=i&id=176325>

Ljetopis Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 2008. 2009. Uredio Slavko Cvetnić. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.

<https://dizbi.hazu.hr/?pr=i&id=176479>

Ljetopis Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 2009. 2010. Uredio Slavko Cvetnić. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.

<https://dizbi.hazu.hr/?pr=i&id=176527>

Maštrović, Tihomil. 2016. „Nikola Benčić – osnivač i promicatelj zbirke knjiga gradišćanskih Hrvata u Hrvatskoj.“ U *Zbornik o Nikoli Benčiću: život u službi znanosti i gradišćanskih Hrvatov*, uredio Petar Tyran, 171–179. Eisenstadt = Željezno: Hrvatsko štamparsko društvo.

Neweklowsky, Gerhard. 2016. „Die wissenschaftlichen Arbeiten von prof. dr. Nikola Benčić.“ U *Zbornik o Nikoli Benčiću: život u službi znanosti i gradišćanskih Hrvatov*, uredio Petar Tyran, 47–57. Eisenstadt = Željezno: Hrvatsko štamparsko društvo.

Runjak, Tamara. 2011. *Rijetkosti u Knjižnici Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti: katalog inkunabula i knjiga 16. stoljeća*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.

Runjak, Tamara i Nataša Daničić. 2021. „Zbirka gradišćansko-hrvatske pisane baštine u Knjižnici Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu (HAZU). U *Pasijska baština sjeverozapadne Hrvatske i Gradišća : zbornik radova XIII. međunarodnog znanstvenog simpozija, Ludbreg, 2021*, uredio Jozo Čikeš, 200–249. Zagreb: Udruga Pasijska baština.

Schlag, Gerald. 1995. „Gradišćanski Hrvati od 1918. do 1945. godine.“ U *Povijest i kultura gradišćanskih Hrvata*, uredio Ivan Kampuš, 155–198. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

Tadić, Katica. 1994. *Rad u knjižnici*. Opatija: Naklada Benja.

Valentić, Mirko. 1990. „Turski ratovi i hrvatska dijaspora u XVI. stoljeću.“ *Senjski zbornik* 17: 45–60.

Vitković, Zrinka. 2024. „Donacija iz obiteljske knjižnice akademika Nenada Trinajstića u Knjižnici Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti“. *Novi uvez* 42: 66–73.

<https://dizbi.hazu.hr/?pr=i&id=2609859>

Vitković, Zrinka. 2013. „Najveća donacija u povijesti Knjižnice Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti: Renata Gotthardi-Škiljan darovala svoju obiteljsku knjižnicu.“ *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 56, no. 4: 83–106.

<https://hrcak.srce.hr/142379>

„Bibliografija.“ 2016. U *Zbornik o Nikoli Benčiću: život u službi znanosti i gradišćanskih Hrvatov*, uredio Petar Tyran, 359–381. Eisenstadt = Željezno: Hrvatsko štamparsko društvo.

„Darovi za zbirke: smjernice za knjižnice.“ 2010. U *Darovi za zbirke: smjernice za knjižnice. Upute za izradbu smjernica za izgradnju knjižnične zbirke primjenom modela Conceptus. Međunarodna posudba i dostava dokumenata: načela i smjernice za postupanje. Model nacionalnog pravilnika za međuknjižničnu posudbu*, prevela Jelica Leščić, 11–30. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.

Zakon o Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti. 1991. *Narodne novine* 34, 946.
https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1991_07_34_946.html

150 godina Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti: 1861. – 2011. 2011. Uredio Franjo Šanjek. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
<https://dizbi.hazu.hr/?pr=i&id=195752>